

28. februar 2014

Ny pædagoguddannelse

Demokratisk, personlig og faglig kompetence. En sætning, der blev væk

Pædagoguddannelsen, som er den største af vores professionsbacheloruddannelser, skal igen reformeres. En ny uddannelse skal fra august 2014 ikke som hidtil styres af Folketinget gennem lovgivning, men af Uddannelses- og forskningsministeriet via en uddannelsesbekendtgørelse. Det ser ud til at få overraskende konsekvenser, som følgende historie om en særlig sætning kan illustrere.

Historien handler om en sætning, der er vokset frem gennem pædagoguddannelsens hundredårige historie: "Uddannelsen skal fremme de studerendes personlige udvikling, herunder deres interesse for og evne til aktiv deltagelse i et demokratisk samfund, og skal give de studerende grundlag for videreuddannelse". En personlig udvikling, som indbefatter demokratisk deltagelse og høj faglighed, er de karaktertræk, der samles her.

Sætningsoverordnede led, **personlig udvikling**, har været højt prioriteret i pædagoguddannelsen lige siden begyndelsen omkring år 1900. Personlig udvikling som mål i uddannelsen er tæt forbundet med det forhold, at pædagogisk arbejde i både dag- og døgntilbud drejer sig om personlig udvikling hos børn, unge og voksne med både almindelige og særlige behov og evner. Reformpædagogikkens motto om at tage udgangspunkt i børn blev defineret på den måde, at "dette motto anerkender børns *ret* til deres egen personlighed". Udtrykket personlig udvikling spiller en meget stor rolle for både professionelle og brugere – og er da også det centrale i de tre love, pædagoger arbejder ud fra. I dagtilbudsloven fremgår tydeligt af selve formålsparagrafferne, at personlig udvikling har høj prioritet, og det tilsvarende gælder både serviceloven og skoleloven. Det bliver derfor en selvfølge, at personlig udvikling også indtager en høj prioritet i uddannelsen. Det er her, vi finder begrundelsen for deltagelsespligten i undervisningen og for de lange praktikforløb. Staten bekræftede denne prioritering i den første uddannelsesbekendtgørelse 1953 ved at indsætte en formålsparagraf, der siger, at uddannelsen skal "udvikle og modne elevernes personlighed". Året efter vedtages den nye læreruddannelseslov, hvor det i formålsparagraffen for første gang hedder, at uddannelsen skal give faglige kundskaber og "fremme elevernes personlige udvikling". Baggrunden er for begge uddannelsers vedkommende langvarige udvalgsarbejder præget af afslutningen af anden verdenskrig, der blev fortolket som den frie verdens sejr for de demokratiske samfund.

Da den særlige socialpædagogiske uddannelse senere blev etableret, blev der brugt samme formuleringer og samme tankegang om en dobbelt vekseluddannelse, altså både en vekslen mellem teori- og praktikperioder og en vekslen mellem de rent faglige kvalifikationer og den personlige udvikling. Denne kerne i uddannelsernes relevans og kvalitet har os bekendt haft tilslutning fra alle sider: lærere, studerende, arbejdsgivere og politikere. En af de nyeste formuleringer af personlig udvikling som centralt for pædagogiske relationer kommer fra de lærerstuderende: "Folkeskolens vigtige samspil mellem fællesskabet og den enkelte elevs personlige og alsidige udvikling og dannelse skal modsvares af den lærerstuderendes egen personlige og faglige udvikling og kvalificering" (Lærerstuderendes Landsråd 1.-3. marts 2013).

'Personlig udvikling' som uddannelsesmål er af Uddannelses- og forskningsministeriet foreslået fjernet nu, hvor Folketinget ikke længere lovgiver om formålet. 'Personlig udvikling' indgår ikke i det udkast til bekendtgørelse, som ministeriet har fremlagt. Høringsfristen sluttede 10/2-2014 og arbejdet med færdiggørelse sker netop nu.

Sætningens næste led, **interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund**, bliver kort før år 2000 ført frem som integreret del af det, der menes med personlig udvikling. Det sker i et omfattende og bemærkelsesværdigt initiativ fra undervisningsminister Margrethe Vestager, som 17. november 1999 præsenterer et lovinitiativ med populærtitlen "Det repræsentative demokrati i uddannelsessystemet" (L 98). Det formuleres meget klart, at med "lovforslaget kommer demokrati som bærende værdi til at indgå i formålet for den enkelte uddannelse", således at "opnåelse af demokratisk kompetence, personlig kompetence og faglig kompetence er fælles ligeværdige mål i det danske uddannelsessystem". I lovgivningen om folkeskole, ungdomsskole, gymnasier og en lang række kortere og mellemlange videregående uddannelser skal det i formålet med mindre variationer udtrykkelig hedde, at uddannelsen skal "*fremme de studerendes personlige udvikling, herunder deres interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund*".

I bemærkningerne til forslaget konstateres først det samme, som blev pointeret ved afslutningen af anden verdenskrig: "En bæredygtig demokratisk udvikling er ikke nogen selvfølge". Det hedder videre: "Med denne lov indskrives det som central målsætning, at anvendt demokrati skal indgå som en væsentlig faktor i al uddannelse i Danmark ved indgangen til det nye årtusind. (...) Folketinget og regeringen lægger den allerstørste vægt på, at demokratiet som bærende værdi fremmes i alle sammenhænge, hvor det er muligt". Forslaget vedtages 6. april 2000 af alle partier, og tilføjelsen til uddannelsernes formål gælder med det samme forbl.a. pædagoger og lærere.

At "udvikle interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund" er for uddannelsernes vedkommende nu taget ud af de enkelte bekendtgørelser og indføjet i den overordnede "Lov om erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser" fra 2011. I ministeriets forslag til ny bekendtgørelse for pædagogers uddannelse er denne centrale "demokrati-sætning" fraværende. Den er helt udgået fra formålet med pædagoguddannelsen – og kan kun med velvilje siges at optræde indirekte et par steder.

Reelt set bliver der i ministeriets uddannelsesbekendtgørelse meget lidt tilbage af de intentioner, der i 1999 blev fremført om demokrati som bærende værdi i dette årtusind. Den overordnede placering af demokratisk kompetence er isolerende og afskærer kravet fra praksis.

Det sidste led i sætningen, **grundlag for videre uddannelse**, ændrer betydning, når personlig udvikling fjernes fra formålet. Det betyder, at uddannelsen mere og mere fokuseres på det faglige og dermed den aktuelt nytteorienterede og målbare del.

Fjernelsen af personlig udvikling som uddannelsesmål er et brud med den professionsidentitet, der er opbygget i pædagoguddannelsen. Fjernelsen af demokratiske værdier er et brud med det initiativ, som Folketinget tog i 1999 med henblik på uddannelser i det nye årtusinde.

Hertil kommer, at udkastet til ny bekendtgørelse for uddannelse af pædagoger ikke er i overensstemmelse med de retningslinjer, der blev udstukket for Uddannelses- og forskningsministeriets overtagelse af Folketingets kompetence til at regulere pædagoguddannelsen. I bemærkningerne til lovforslaget fremgår det, at hensigten er øget fleksibilitet, men en radikal udskiftning af centrale formål er ikke den opgave, ministeriet har fået overdraget. I bemærkningerne om den bekendtgørelse, ministeriet skal skrive, hedder det: ”Trygge og udviklende dagtilbud er en af grundpillerne i det danske velfærdssystem”. Der tales altså først om tryghed og udvikling. Dernæst tales om at bryde negativ social arv, om forudsætninger for at gennemføre uddannelse, leve et værdigt liv, understøtte børn i deres udvikling, om et godt liv og derfor også om ”øgede krav til både dybden og bredden af de professionskompetencer, som en pædagog bør besidde”. Formålet med dagtilbud fremtræder her på samme måde som i dagtilbudsloven med et fokus på personlig udvikling, og det er derfor bekymrende for uddannelsens relevans og kvalitet, at personlig udvikling tages ud af uddannelsens formål.

’Læring’, som altid har været en del af pædagogers praksis, er også medtænkt, fx ved omtalen af at gennemføre uddannelse. Pædagoger har læringsopgaver, men de står ikke forrest i de retningslinjer, der udstikkes for ministeriets varetagelse af kompetencen til at skrive uddannelsesbekendtgørelse. Og læringsopgaver står heller ikke forrest i bekendtgørelsens bilag, som angiver pædagogens nye kompetencer. Læring står i det hele taget ikke forrest noget sted, hvor pædagogers praksis bestemmes.

Det er derfor misvisende, når formålet i bekendtgørelsesudkastet taler om pædagogers ”lærings-, udviklings- og omsorgsopgaver”. Rækkefølgen er forkert og ordet ’opgaver’ er uhensigtsmæssigt som betegnelse for pædagogers arbejde.

Konsekvenserne for den ny pædagoguddannelse

Historien om en sætnings opståen og forsvinding har konsekvenser. Når vi sammenholder ministeriets opfattelse af pædagogers fagområde med formålsparagrafferne i de love, der sætter rammerne for pædagogers arbejde (dagtilbudslov, servicelov og skolelov), så er flere forhold iøjnefaldende:

1) Forståelse for demokrati

Det er kun meget sparsomt, at det overordnede mål om interesse for og evne til aktiv medvirken i et demokratisk samfund følges op i bekendtgørelsesudkastet. Det overordnede sigte om ”demokratisk kompetence” er kun i ringe grad at spore i bekendtgørelsens formuleringer. Forholdet er bekymrende på flere niveauer, både for fastholdelsen af et levende demokrati og fordi demokratiet indgår solidt i de love, der sætter målene for pædagogers praksis: dagtilbudsloven (§ 7, stk. 4), skoleloven (§ 1, stk. 3) og serviceloven (bl.a. § 16, §§ 123 - 124).

2) Placeringen af ’læring’

Det bringer ubalance, når ’læring’ placeres forrest som professionsrelevant område for pædagoger. Læring er et vigtigt område men hører ikke hjemme på førstepladsen i pædagogers arbejde som det gør i læreres:

- a) I dagtilbudsloven hedder det, at dagtilbud skal ”fremme børns trivsel, udvikling og læring”. Pædagogens professionsrelevante kompetencer balanceres i dagtilbudsloven mellem at fremme og at give, mellem at skabe rammer for og at styre i retning af, hvilket er væsentligt

- for pædagogers professionsidentitet, og identificerer pædagogen i forhold til læreren og terapeuten.
- b) I serviceloven er formålet at ”fremme børns og unges udvikling, trivsel og selvstændighed” (§ 19, stk. 1), og for voksnes vedkommende at forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion samt udviklingsmuligheder (§ 81, stk. 1, nr. 2).
  - c) Til skoleloven er knyttet bekendtgørelse om skolefritidsordninger (Bek nr 550 af 18/06/09), der siger, at skolefritidsordninger skal inddrages i opfyldelsen af folkeskolens formål, herunder tilbyde lektiestøtte. Det hedder i § 4, stk. 4, at målbeskrivelsen skal indeholde overvejelser om balancen mellem voksenorganiserede og børnenes selvvalgte aktiviteter med henblik på at sikre børnenes medindflydelse på, hvad de skal foretage sig i skolefritidsordningen.

I bekendtgørelsesudkastets øvrige dele er det da også typisk, at læring ikke står forrest; det sker faktisk kun i § 1, der dermed kommer til at fremstå isoleret. At placere ’læring’ forrest i § 1 bringer derfor bekendtgørelsen i splid med sig selv og skaber afstand til formålsparagrafferne i de tre love, der sætter rammer for pædagogers arbejde.

3) *Personlig udvikling*

Personlig udvikling nævnes flere gange og er helt centralt i bestemmelserne for pædagogers profession både i serviceloven (§ 1, § 46, §§ 123-124 m.fl.) og i dagtilbudsloven (§1, §7, § 8, § 45, § 65, m.fl.). Erkendelse af dette betyder, at relevanskravet til pædagoguddannelsen naturligt fører til en vægtning af at fremme de studerendes personlige udvikling. Det burde fremgå af bekendtgørelsesudkastets kompetencemål.

Man skal være meget opmærksom på, at formuleringen ”fremme de studerendes personlige udvikling” ikke er medtaget i lov om erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser. Det er muligvis rigtigt, når dersættes overordnet formål for alle erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser. Men det er stærkt bekymrende, når det drejer sig om pædagoguddannelsen. Personlig udvikling indgår med stor vægt i formålsbestemmelserne for pædagogers arbejde i dagtilbudslov, servicelov og skolelov, og det er derfor vigtigt, at personlig udvikling også indtager en direkte og tydelig plads i uddannelsesbekendtgørelsen, når den tidligere lov bortfalder, og pædagoguddannelsen ikke længere reguleres ved en selvstændig lov, der vedtages af Folketinget. Med personlig udvikling henvises både til viden om brugernes personlige udvikling og til den studerendes kompetencer vedrørende egen personlige udvikling.

4) *Trivsel*

Trivsel er det første ord i dagtilbudsloven og trivsel indgår tydeligt i servicelovens § 1 om ’livskvalitet’ og ’mulighed for at klare sig selv’. Endvidere indgår trivsel med meget stor vægt i de nye tiltag på skoleområdet. Det gælder både det ambitiøse projekt om inklusion, og det gælder i projektet om dygtighed, hvor trivsel nævnes igen og igen som betingelse for at realisere målet om, at eleverne bliver så dygtige, som de kan. Trivsel, at vokse ved egen kraft, er overalt centralt i pædagogers forståelse af brugeren som borger i et demokratisk samfund.

Vi foreslår derfor, at trivsel indskrives som værdiord på relevante steder, hvor uddannelsesformål fastlægges, således at uddannelsen bedre kan leve op til pædagogers profession. For eksempel fore-

slår vi, at formuleringen i § 1 ” at udøve, udvikle og formidle lærings-, udviklings- og omsorgsopgaver” ændres til ”at fremme og formidle trivsel, udvikling og læring”.

5) Refleksion

På en videregående uddannelse er det nødvendigt, at kompetencemål ikke alene handler om mål for viden og færdigheder, men også mål for en refleksion over netop disse videns- og færdighedsmål. I bekendtgørelsesudkastet er fastlagt, at denne refleksion er et overordnet krav (§ 5, stk. 2, og § 18, stk. 2, nr. 3), men det ser ikke ud til at være implementeret i tilstrækkeligt omfang i bilagenes fastlæggelse af kompetencemål.

Den samlede konklusion må for vores vedkommende blive, at vi anbefaler Folketinget hurtigst muligt at få sikret, at Uddannelses- og forskningsministeriet får reguleret pædagoguddannelsen (og herunder dens formål) efter tingets egen hensigt. Ministeriets udkast til ny bekendtgørelse er udtryk for enudtynding af de demokratiske værdier og enforarmelse af pædagogers professionsidentitet. Den reducerede formålsparagraf nedsætter uddannelsens relevans og skaber bekymring for, at efterfølgende bekendtgørelser taber kvalitet i forhold til demokratisk og personlig kompetence.

Christian Breinholt og Karsten Tuft

Christian Breinholt er cand. mag. og medlem af censorkorpset for pædagoguddannelsen og Karsten Tuft er cand. psych., ph.d., og medlem af censorkorpset for Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet